

Received: 6 August 2025

Revised: 19 September 2025

Accepted: 22 September 2025

NETWORK GOVERNANCE FOR SUSTAINABLE DUGONG CONSERVATION IN TRANG: FROM CONFLICT TO COLLABORATION

Kreangkrai KAIMAN¹ and Kajohnsak CHAOKROMTHONG^{1*}

1 Kasem Bundit University, Thailand; kreangkrai_kra@nstru.ac.th (K. K.); kajohnsak.cho@kbu.ac.th (K. C.) (Corresponding Author)

Handling Editor:

Professor Dr.Duchduen BHANTHUMNAVIN NIDA, Thailand

(This article belongs to the Theme 1: Humanities & Social Sciences for Sustainability)

Reviewers:

1) Associate Professor Dr.Kovit WONGSURAWAT	Royal Society of Thailand, Thailand
2) Associate Professor Dr.Surapol PROMGUN	MCU, Thailand
3) Assistant Professor Dr.Darunsak TATIYALAPA	VRU, Thailand

Abstract

This study distills lessons and develops innovations for sustainable dugong conservation in Trang Province. Employing a qualitative methodology (interviews, focus groups with 27 informants across Libong, Muk, and Sikao Bay), it analyzes governance challenges and synthesizes an effective network governance model. Findings highlight critical structural gaps like absent central coordination, resource conflicts, and weak law enforcement, balanced by strong social capital from local and religious leaders. The proposed "Proactive Collaborative Governance Model" outlines six key strategies: enhancing community participation, establishing a central coordinating center, fostering consensus, empowering change agents, resolving conflicts, and expanding international networks. This model transforms conflict into collaboration, shifting from top-down mandates to a community-centric approach, effectively addressing conservation threats, fostering ecosystem sustainability, and improving local well-being, significantly contributing to natural resource governance.

Keywords: Collaborative Network Governance, Sustainable Dugong Conservation, Resource Conflict Management, Multi-Sectoral Participation, Social Capital and Local Leadership

Citation Information: Kaiman, K., & Chaokromthong, K. (2025). Network Governance for Sustainable Dugong Conservation in Trang: From Conflict to Collaboration. *Thai Interdisciplinary and Sustainability Review*, 14(2), Article 28. <https://doi.org/10.14456/tisr.2025.64>

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568)

บทนำ

ท่ามกลางบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่มีความซับซ้อนและหลากหลายเพิ่มมากขึ้น แนวโน้มการบริหารจัดการสมัยใหม่ได้ให้ความสำคัญกับการเปิดพื้นที่ให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทร่วมกันในการตัดสินใจและดำเนินการ โดยเฉพาะแนวคิดการบริหารจัดการแบบเครือข่าย (Network Governance) และการบริหารจัดการแบบร่วมมือ (Collaborative Governance) ซึ่งเน้นการประสานความร่วมมือระหว่างภาคีสมาชิกในการร่วมคิดร่วมทำ และร่วมตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (ศศิธร ทองจันทร์, 2559)

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) และแผนปฏิรูปประเทศ ที่เน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในมิติสิ่งแวดล้อม ซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562; กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2563)

จังหวัดตรังเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางระบบนิเวศ และมี “พะยูน” เป็นสัตว์ทะเลหายากซึ่งกลายเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด ทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และสร้างรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าที่ผ่านมาจะมีความร่วมมือในการอนุรักษ์พะยูนระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการ แต่ยังคงขาดการศึกษาทางวิชาการที่วิเคราะห์รูปแบบการบริหารภาคีเครือข่ายอย่างเป็นระบบ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาสภาพปัญหา กลไก และแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์พะยูน จังหวัดตรัง โดยใช้กรอบแนวคิด Collaborative Governance เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระดับพื้นที่ โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดของการบริหารจัดการภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์พะยูน จังหวัดตรัง 2) ศึกษากลไกการบริหารแบบเครือข่ายและความร่วมมือของภาคีที่มีอยู่ในการอนุรักษ์พะยูน จังหวัดตรัง 3) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์พะยูน จังหวัดตรังให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรม

การบริหารปกครอง (Governance) ที่ได้นำเสนอโดยนักรัฐประศาสนศาสตร์ที่ใช้กันในปัจจุบัน หมายถึง การจัดการเครือข่าย การบริหารปกครองที่มุ่งเน้นไปในการวิเคราะห์เครือข่าย การจัดตั้งเครือข่าย กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินการของเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นส่วนภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม มีโครงสร้างเครือข่ายเพื่อจุดมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาทางสังคมหรือหาโอกาสใหม่ๆ ให้กับสังคม Rhodes (1997) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการบริหารปกครอง ไว้ในหนังสือที่มีชื่อว่า understanding Governance 6 ความหมายด้วยกัน คือ 1) การบริหารปกครอง ในความหมายของการบริหารจัดการที่รัฐมีขนาดเล็ก (Governance as the Minimal State) 2) การบริหารปกครอง ในความหมายของบรรษัทภิบาล (Governance as corporate governance) 3) การบริหารปกครอง ในความหมายของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (Governance as the New Public Management) 4) การบริหารปกครอง ในความหมายของการบริหารจัดการที่ดี หรือธรรมาภิบาล หรือธรรมรัฐ (Governance as Good governance) 5) การบริหารปกครอง ในความหมายของการจัดระบบเครือข่ายทางสังคม หรือ ระบบที่อาศัยข้อมูลข่าวสาร (Governance as Socio-Cybernetic System) และ 6) การบริหารปกครอง ในความหมายของการจัดการภายในระบบเครือข่าย หรือการจัดระเบียบเครือข่ายด้วยตนเอง (Governance as Self-Organizing Networks)

เครือข่าย (Network) หมายถึง การประสานงานที่มีเกี่ยวโยงการทำงานของกลุ่มคน หรือกลุ่มองค์กร ซึ่งมีทรัพยากร มีเป้าหมาย มีกลุ่มสมาชิกของตนเองที่มีความปรารถนาหรือความต้องการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน โดยมีจุดมุ่งหมายของการมาติดต่อประสานงานหรือร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการในเรื่องนั้นๆ โดยยึดหลักการทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ขณะเดียวกันก็ต้องเคารพซึ่งกันและกันมากกว่าการออกคำสั่งให้อีกฝ่าย จุมพล นิมพานิช (2567) ได้กล่าวถึง

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568)

สร้างเครือข่าย (Networking Building) ไว้ว่าหมายถึง การทำงานร่วมกัน (Working together) ภายในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือระหว่างกลุ่ม โดยวิธีการสร้างเครือข่ายในระดับกลุ่มถือเป็นตัวอย่างของวิธีการสร้างเครือข่ายในระดับย่อยที่เกิดจากการมารวมตัวกันของกลุ่มบุคคล โดยการทำงานร่วมกันเป็นการทำงานแบบร่วมมือ (Cooperative) และยังสามารถสรุปเทคนิคในการสร้างเครือข่าย (Techniques in network buildings) ในขั้นตอนแรกมีการมารวมตัวเป็นกลุ่ม ซึ่งถือเป็นวิธีการหรือเทคนิคในการสร้างเครือข่าย โดยจำนวนของสมาชิกที่มารวมตัวกันไม่จำเป็นที่จะต้องมีความจำนวนมาก โดยการมารวมตัวกันเป็นกลุ่ม โดยการมารวมกลุ่มกันนั้นเพราะมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีข้อตกลง มีความอดทน มีจิตวิญญาณ การต่อสู้ ขณะเดียวกันมีการเสียสละและรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นหรือรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นอกเหนือไปจากนั้นยังรวมถึงการยอมรับกฎกติกาซึ่งกันและกัน Klijn et al. (2015) ได้ให้ทัศนะว่า เครือข่ายมีลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้ ประการแรก การพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence) ประการที่ 2 แบบแผนการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันที่มีความสลับซับซ้อน (Complex interaction patterns) เนื่องมาจากการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางด้านทรัพยากร การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันที่มีความสลับซับซ้อนที่เกิดขึ้นระหว่างบรรดาตัวแสดง ประการที่ 3 เนื่องจากการพึ่งพาทรัพยากรที่มีความสลับซับซ้อนตลอดรวมทั้งการที่บรรดาตัวแสดงมีความหลากหลายในการเข้ามาเกี่ยวข้องกับกำหนดยุทธศาสตร์ ตลอดจนการเข้ามาเกี่ยวข้องกับปัญหาเชิงนโยบาย ทำให้ความแตกต่างทางความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหายังดำรงคงอยู่ ประการที่ 4 ผลที่เกิดขึ้นตามมาอีกประการหนึ่ง คือ การตัดสินใจภายในเครือข่ายย่อมมีความสลับซับซ้อน ประการที่ 5 เครือข่ายคือแบบแผนของความสัมพันธ์ทางสังคมหรือหากกล่าวอีกนัยหนึ่งนั่นคือเครือข่าย คือ ระบบของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบรรดาตัวแสดง ในอดีต ลักษณะเชิงสถาบันของเครือข่ายยังด้อยการพัฒนา หากไม่นับรวมทฤษฎีเครือข่ายทางสังคมที่ช่วยเป็นเครื่องมือให้เราที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์

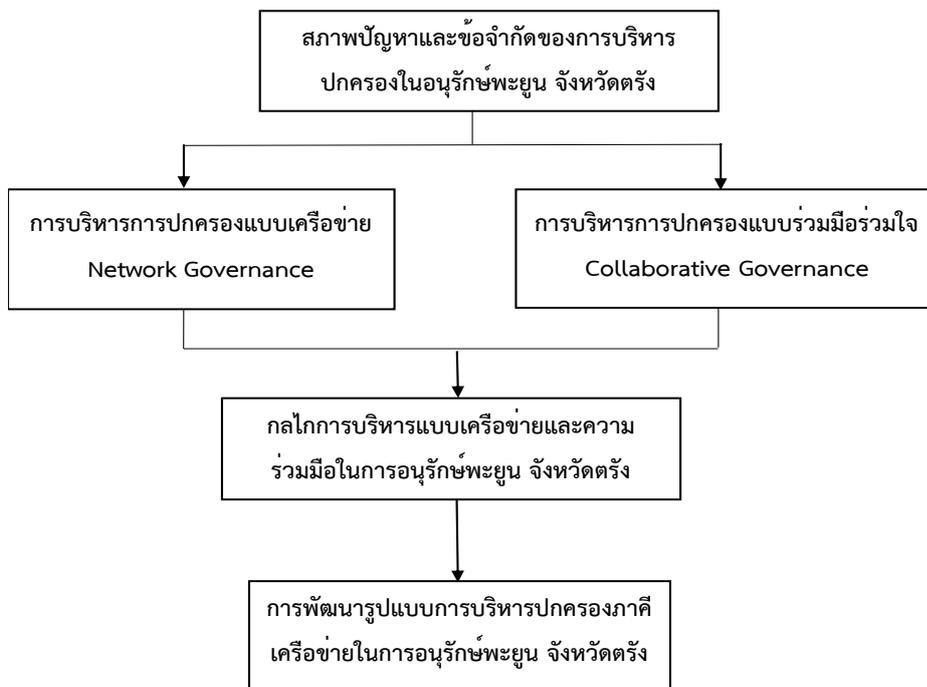
การบริหารปกครองแบบเครือข่าย ในฐานะชุดของความพยายามกำกับดูแล ที่ได้ตระหนักถึงกลยุทธ์ของบรรดาตัวแสดงในเครือข่ายที่มีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน รวมทั้งต่อกระบวนการและลักษณะของเครือข่ายเหล่านี้ โดยได้มีการประยุกต์ใช้กลยุทธ์ดังกล่าวเพื่อให้บรรดาตัวแสดงภายในเครือข่าย นำไปสู่การเกิดขึ้นของผลลัพธ์ในรูปแบบของการแก้ไขปัญหาหรือนโยบาย ตลอดจนการให้บริการสาธารณะ ซึ่งการทำเช่นนั้นถือเป็นการดำเนินการที่ปราศจากทัศนคติที่เชื่อว่าบรรดาตัวแสดงไม่ควรมียึดถือหรือมีจิตใจที่เอนเอียง นอกจากนี้ การบริหารปกครองแบบเครือข่าย ยังหมายถึง การบริหารจัดการเครือข่ายที่มีการสลับซับซ้อนที่ประกอบไปด้วยบรรดาตัวแสดงที่มีความแตกต่างหลากหลายจากการปกครองส่วนท้องถิ่น (local government) การปกครองระดับภูมิภาค และระดับชาติ (National and regional government) นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างไปจากกลุ่มทางการเมือง (Political groups) แตกต่างไปจากกลุ่มทางสังคม (Social groups) อันได้แก่กลุ่มกดดัน กลุ่มผลประโยชน์ (จุมพล หนิมพานิช, 2567)

การบริหารปกครองแบบร่วมมือร่วมใจ หมายถึง การที่ภาคส่วนต่างๆ อันได้แก่ ภาครัฐ กลไกภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมได้ร่วมมือร่วมใจในการตัดสินใจในการกำหนดยุทธศาสตร์ การนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมทั้งการส่งมอบบริการสาธารณะ ในการร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายในการแก้ปัญหาสาธารณะร่วมกัน (จุมพล หนิมพานิช, 2567) นอกจากนี้ Agranoff & McGuire (2003) ได้นิยามหรือให้คำจำกัดความของการบริหารปกครองแบบร่วมมือร่วมใจ หมายถึง กระบวนการในการอำนวยความสะดวกและการปฏิบัติภารกิจขององค์กรที่หลากหลายเพื่อแก้ไขปัญหาที่ไม่สามารถบรรลุหรือแก้ไขได้ง่าย รวมทั้งปัญหาที่ไม่สามารถจัดการได้ด้วยองค์การใดองค์การหนึ่ง

กรอบแนวคิดการวิจัย สะท้อนถึงการพัฒนารูปแบบการบริหารปกครองภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์พะยูน จังหวัดตรัง โดยใช้ฐานคิดจากแนวทาง Network Governance และ Collaborative Governance ซึ่งเน้นการบริหารจัดการที่เป็นแนวราบ (horizontal management) มีความเสมอภาคระหว่างเครือข่ายภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และประชาชนในพื้นที่ แนวคิดเริ่มต้นจาก สภาพปัญหาการอนุรักษ์พะยูน ซึ่งเกิดจากความไม่เชื่อมโยงกันของภาคส่วน

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568)

ต่าง ๆ และขาดกลไกการประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ ต่อจากนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดกลไกการบริหารปกครองแนวทางแก้ไขโดยนำแนวคิดการบริหารแบบเครือข่ายที่มีการร่วมมือกันมาใช้ ซึ่งในกระบวนการนี้ เน้นการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเครือข่าย การแลกเปลี่ยนทรัพยากร และการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในทุกภาคส่วน ผลลัพธ์ของแนวคิดนี้คาดหวังให้เกิด Governance Outcome ที่เน้นความยั่งยืนของการอนุรักษ์พะยูน ผ่านการมีส่วนร่วมจริงจากภาคีเครือข่าย และท้ายที่สุดก่อให้เกิด Knowledge Synthesis ที่สามารถใช้ในการพัฒนารูปแบบการบริหารภาคีเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ในพื้นที่อื่นๆ ได้ต่อไป ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งเน้นการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการภาคีเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดตรัง โดยใช้แนวคิด Collaborative Governance เป็นกรอบในการวิเคราะห์ กระบวนการวิจัยดำเนินการในพื้นที่ชุมชนโดยรอบแหล่งที่อยู่อาศัยของพะยูน ได้แก่ เกาะลิบง เกาะมุก และอ่าวสิเกา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยสมาชิกภาคีเครือข่ายทั้งจากภาครัฐ ภาคประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน รวมจำนวน 27 คน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมกับเทคนิคลูกโซ่ (Snowball Technique) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ตรงในการอนุรักษ์พะยูนในพื้นที่จังหวัดตรัง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งแบ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัยแบ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ โดยข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคลและการสนทนากลุ่มย่อย ดำเนินการระหว่างวันที่ 5 มีนาคม ถึง 20 เมษายน พ.ศ.2568 โดยมีผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 15 คน และการสนทนากลุ่มย่อยจำนวน 12 คน รวมทั้งสิ้น 27 คน ข้อมูลทุติยภูมิได้จากการศึกษาข้อมูลเอกสารงานวิจัย และรายงานที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ดำเนินการทั้งในรูปแบบพบปะโดยตรงและแบบออนไลน์ รวมถึงการสังเกต การจดบันทึก พร้อมขอความยินยอมในการบันทึกเสียงและภาพอย่างเป็นทางการ จากนั้นจึงถอดเทปเสียงและ

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568)

บันทึกที่จัดทำมาจากการสัมภาษณ์ นำมา วิเคราะห์ประเด็นสำคัญ และนำข้อมูลเข้าสู่กระบวนการสังเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยยุติการเก็บข้อมูลเมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนและถึงจุดอิ่มตัว (Data Saturation)

ผลการวิจัย

การศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบริหารปกครองภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์พะยูน จังหวัดตรังพบผลการวิจัยที่สำคัญในสามประเด็นหลัก ได้แก่ สภาพปัญหาและข้อจำกัดในการบริหารจัดการภาคีเครือข่าย กลไกความร่วมมือของภาคีที่มีอยู่ และแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อความยั่งยืนในการอนุรักษ์พะยูน จังหวัดตรัง ดังนี้

1) สภาพปัญหาและข้อจำกัดของการบริหารภาคีเครือข่าย การบริหารจัดการภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์พะยูน จังหวัดตรัง ยังประสบกับข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ การขาดประสบการณ์ของชุมชน ชาวบ้านบางส่วนยังไม่ตระหนักถึงคุณค่าทางนิเวศของพะยูน ส่งผลให้มาตรการอนุรักษ์อิงกับความเชื่อมากกว่าข้อมูลวิชาการ, การขาดความร่วมมืออย่างเป็นระบบ การดำเนินงานของภาคีมีลักษณะเฉพาะกิจ ขาดความต่อเนื่องและขาดโครงสร้างการประสานงาน, ความรู้และงานวิจัยที่ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะด้านประชากรพะยูน พฤติกรรม และแนวโน้มการดำรงอยู่ในระบบนิเวศ, ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร เช่น การประมง การใช้เครื่องมือที่เป็นอันตราย และการพัฒนาเศรษฐกิจที่กระทบต่อแหล่งหญ้าทะเล, การบริหารจัดการที่ขาดความเป็นระบบ ไม่มีแผนระยะยาวหรือระบบติดตามผลที่ชัดเจน, การขาดหน่วยงานหลักในการประสาน ทำให้การดำเนินงานขาดเอกภาพและทิศทางที่แน่นอน

2) กลไกความร่วมมือของภาคีที่มีอยู่ การดำเนินงานด้านการอนุรักษ์พะยูนในพื้นที่จังหวัดตรัง มีการจัดการผ่านกลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่าย โดยมีลักษณะเด่น ได้แก่ การสร้างจุดร่วมในการอนุรักษ์ โดยใช้พะยูนเป็นสัญลักษณ์กลางในการเชื่อมโยงภาคี, การพึ่งพาอาศัยระหว่างภาคีเครือข่าย ทั้งในด้านทรัพยากร บุคลากร และองค์ความรู้, การมีส่วนร่วมของภาคีหลากหลาย ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และชุมชน, บทบาทของผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนา ที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและแรงจูงใจ, การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ที่เป็นระบบ เช่น การประชุม เผยแพร่ข้อมูล และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างภาคี

3) แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารภาคีเครือข่าย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืนในการอนุรักษ์พะยูนในระยะยาว งานวิจัยนี้เสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการภาคีเครือข่าย ดังนี้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ในทุกกระบวนการของการอนุรักษ์, การกำหนดหน่วยงานหลักในการประสานงาน เพื่อเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนและติดตาม, การสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างภาคี เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน, การเสริมสร้างบทบาทของผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่นและผู้นำศาสนา ที่สามารถโน้มน้าวและสร้างแรงจูงใจ, การจัดการความขัดแย้ง ผ่านกระบวนการเจรจาและสร้างความเข้าใจร่วม, การขยายแนวร่วมและเครือข่าย เพื่อเพิ่มพลังการขับเคลื่อน และเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับนานาชาติ

สรุปประเด็นสำคัญของงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการภาคีเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์พะยูนในจังหวัดตรัง โดยแบ่งออกเป็นสามกลุ่มประเด็นหลัก ได้แก่ ปัญหาและข้อจำกัด, กลไกความร่วมมือที่มีอยู่ และแนวทางการพัฒนาเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 สรุปประเด็นสำคัญของงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการภาคีเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์พะยูนในจังหวัดตรัง

เนื้อหาชี้ให้เห็นว่าการอนุรักษ์ยังขาดองค์กรหลักที่สามารถกำหนดทิศทางและบังคับใช้นโยบายได้อย่างเป็นระบบ ขาดความต่อเนื่องและไม่สามารถเชื่อมโยงความร่วมมือของภาคีต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ ขณะที่การรวมตัวกันของภาคีทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการทำงานแบบเครือข่ายที่สามารถนำไปสู่ความร่วมมือในระดับต่าง ๆ หากมีกลไกที่ชัดเจน ข้อเสนอแนะเน้นที่การส่งเสริมบทบาทชุมชน การสร้างฉันทามติ บทบาทของผู้นำการยุติความขัดแย้งและการเชื่อมโยงกับเครือข่ายระดับชาติและนานาชาติซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความยั่งยืนในการอนุรักษ์พะยูนในระยะยาว

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการภาคีเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์พะยูน จังหวัดตรัง ซึ่งสามารถอภิปรายได้ใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

- 1) สภาพปัญหาและข้อจำกัดของการบริหารภาคีเครือข่าย แม้ว่ารูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมจะได้รับการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดตรัง แต่ยังคงขาดองค์กรหลักที่มีอำนาจหน้าที่อย่างชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายหรือกำกับทิศทางการดำเนินงาน ส่งผลให้การอนุรักษ์พะยูนยังไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขาดความต่อเนื่องและความเป็นระบบในการดำเนินงานร่วมกันของภาคีต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิด Collaborative Governance ของ Emerson et al. (2012) ที่เน้นว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมจะเกิดผลเมื่อทุกฝ่ายมีแรงจูงใจร่วม ความสามารถร่วม และการมีส่วนร่วมที่เท่าเทียม ในขณะเดียวกัน การขาดความสมดุลของอำนาจระหว่างหน่วยงานรัฐกับภาคประชาชนส่งผลให้โครงสร้างเครือข่ายขาดเสถียรภาพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อวิจารณ์ของ Rhodes (1996) ต่อแนวคิด Network Governance ว่าการบริหารร่วมจะไร้ประสิทธิภาพหากอำนาจถูกกระจุกอยู่ในฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
- 2) กลไกความร่วมมือของภาคีที่มีอยู่ การรวมกลุ่มของภาคีในจังหวัดตรัง ได้แก่ หน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม สะท้อนลักษณะของการปกครองในรูปแบบเครือข่าย (Networked Governance) ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ภาคีจากหลากหลายภาคส่วนสามารถมีบทบาทร่วมในการกำหนดนโยบาย สอดคล้องกับแนวคิดของ

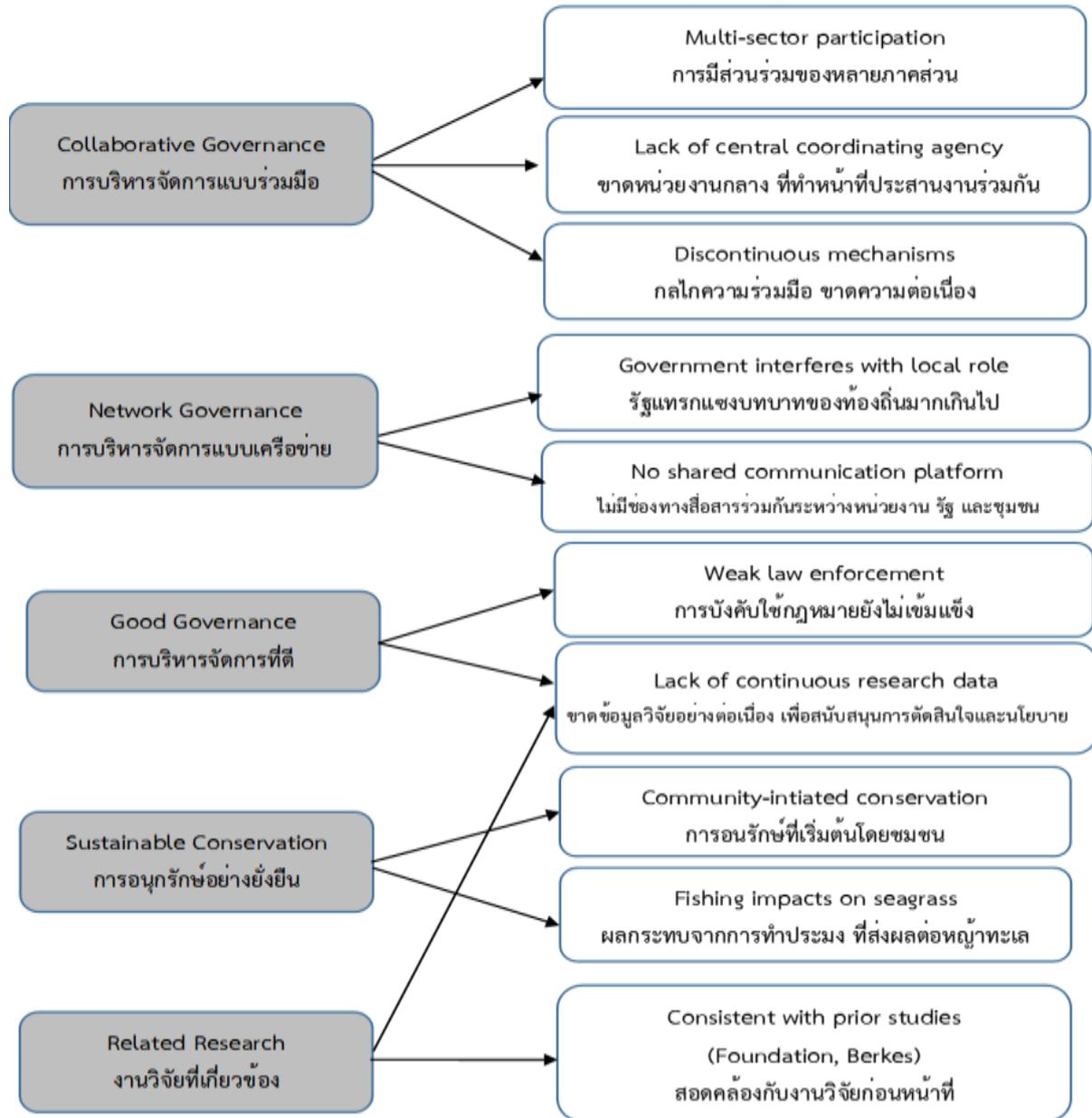
ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568)

Rhodes (1997) และ Emerson et al. (2012) ที่เห็นว่ารูปแบบ Governance ควรเปิดรับปฏิสัมพันธ์จากหลายภาคส่วน และกำหนดกติกาการดำเนินงานร่วมกัน นอกจากนี้ งานวิจัยของ Muccitelli et al. (2023) ยังสนับสนุนว่าการใช้ “สัญญาสิ่งแวดล้อม” (Environmental Contract) เป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือในระดับต่าง ๆ สามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครองทางทะเลได้อย่างเป็นระบบ

3) แนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารภาคีเครือข่าย ผลการวิจัยเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารภาคีเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งสามารถอภิปรายได้ดังนี้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน สอดคล้องกับ Klijn et al. (2015) ซึ่งระบุว่า การบริหารจัดการร่วมในพื้นที่คุ้มครองทางทะเลจะประสบความสำเร็จเมื่อมีการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน, การกำหนดหน่วยงานหลักในการประสานงาน เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการแบบเครือข่าย ดังที่ เดชา พวงงาม และ ปธาน สุวรรณมงคล (2563) พบว่าศักยภาพของหน่วยประสานกลางมีบทบาทสำคัญต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย, การสร้างข้อตกลงร่วมกัน โดยยึดหลักฉันทมติเป็นฐานในการร่วมดำเนินงานของภาคี ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในความสำเร็จของเครือข่าย ดังงานวิจัยของ นราวิชญ์ ไสภารักษ์ และ กัลยา แซ่อั้ง (2567) และ Muccitelli et al. (2023) ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการสร้างจุดมุ่งหมายร่วมและกลไกข้อตกลง, บทบาทของผู้นำ เป็นอีกปัจจัยหลักที่ผลักดันการอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นจริง ผู้นำที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์สามารถสร้างแรงจูงใจและกำหนดทิศทางของเครือข่ายให้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อสถานการณ์ได้ดี ดังเช่นงานของ Pereira et al. (2024) และ Chaijaroenwatana & Whangsani (2016) การยุติความขัดแย้งภายในเครือข่าย โดยใช้การเจรจาและการจัดการด้านกระบวนการเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบต่อเป้าหมายร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Klijn et al. (2015) ที่เสนอให้มีการจัดการความขัดแย้งในเครือข่ายที่มีความซับซ้อน, การขยายแนวร่วมและเครือข่ายในระดับท้องถิ่นและนานาชาติ ถือเป็นแนวทางสำคัญต่อความยั่งยืนของการอนุรักษ์ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ “โครงการอนุรักษ์พะยูนและหญ้าทะเล (2025)” ซึ่งดำเนินการร่วมกันในหลายประเทศ แสดงให้เห็นว่าการเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับสากลสามารถเสริมสร้างทุนทางสังคมและวิชาการให้กับชุมชนในพื้นที่

Theoretical Framework and Key Findings: Dugong Conservation Case

กรอบทฤษฎีและผลการวิจัยในการอนุรักษ์พะยูน

ภาพที่ 3 สรุปกรอบแนวคิดและผลการวิจัยกรณีศึกษา “การอนุรักษ์พะยูน” โดยเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดทางทฤษฎีกับข้อค้นพบภาคสนาม

จากภาพที่ 3 แสดงให้เห็นว่า แม้จะใช้แนวทางการบริหารแบบร่วมมือ (Collaborative Governance) และแบบเครือข่าย (Network Governance) แต่ยังมีอุปสรรค เช่น การขาดหน่วยงานประสานงานกลาง ระบบสื่อสารไม่ต่อเนื่อง และบทบาทภาครัฐที่ครอบงำพื้นที่ท้องถิ่น ทำให้ไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมที่แท้จริง การบังคับใช้กฎหมายยังไม่อ่อนแอ และขาดข้อมูลวิจัยต่อเนื่อง ขณะที่การอนุรักษ์อย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยชุมชนเป็นฐาน และตระหนักถึงผลกระทบของการประมงต่อแหล่งอาหารของพะยูน เช่น หญ้าทะเล นอกจากนี้ ยังแสดงความเชื่อมโยงของผลการศึกษากับงานวิจัยก่อนหน้า ยืนยันแนวโน้มและทิศทางที่สอดคล้องกันในระดับสากล ที่เน้นบทบาทของชุมชนในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568)

จากผลการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบริหารปกครองภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์พะยูน จังหวัดตรัง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ส่งเสริมรูปแบบการบริหารภาคีเครือข่ายในระดับนโยบาย ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการปรับใช้แนวคิดการบริหารปกครองแบบภาคีเครือข่าย (Network Governance) และการบริหารจัดการแบบร่วมมือ (Collaborative Governance) ในกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับจังหวัด โดยบูรณาการภารกิจด้านเศรษฐกิจ ท้องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพชีวิตควบคู่กับการอนุรักษ์พะยูน ผ่านการจัดสรรงบประมาณและการสนับสนุนให้เกิดการเชื่อมโยงบทบาทระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ หน่วยงานรัฐ ภาคประชาชน ชุมชน ภาควิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้การดำเนินนโยบายเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

2) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ระดับชาติและจังหวัด โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายของธรรมาภิบาลและความยั่งยืนในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล

3) การจัดตั้งศูนย์ประสานงานภาคีเครือข่ายอนุรักษ์พะยูน ควรจัดตั้งศูนย์ประสานงานระดับจังหวัดเพื่อเป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พะยูน โดยกำหนดองค์ประกอบ บุคลากร งบประมาณ และอำนาจหน้าที่อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

4) การพัฒนาเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจเชิงระบบ ส่งเสริมการใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และองค์ความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นเพื่อการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการประยุกต์เครื่องมือการวิเคราะห์เชิงระบบ เช่น Feedback Loop และ Causal Loop Diagram เพื่อช่วยระบุปัญหาซ้ำซ้อน ความล่าช้า หรือจุดอ่อนในระบบการจัดการ และเพิ่มประสิทธิภาพของการวางแผนในระยะยาว

5) การศึกษาเปรียบเทียบพื้นที่ต้นแบบเพื่อยกระดับมาตรการอนุรักษ์ ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นที่ประสบความสำเร็จในการจัดการภาคีเครือข่ายด้านการอนุรักษ์พะยูน เช่น พื้นที่ในฝั่งอ่าวไทยหรืออันดามัน ที่มีมาตรการและข้อตกลงร่วมในการอนุรักษ์ตามแผนแม่บทระดับชาติ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จและนำมาประยุกต์ใช้กับบริบทของจังหวัดตรัง

ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ประกอบด้วย 1) เนื่องจากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนเกี่ยวกับอิทธิพลของผู้นำชุมชนที่มีต่อการสร้างแรงจูงใจที่สำคัญ จึงควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการแก้ไขปัญหาสาธารณะ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความร่วมมือร่วมใจของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางสู่ความสำเร็จในการบริหารการปกครองแบบภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์พะยูน จังหวัดตรังในที่สุด และ 2) งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จึงควรมีการศึกษาเชิงปริมาณเพิ่มเติม เพื่อความสมบูรณ์ขององค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการบริหารการปกครองแบบภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์พะยูน เช่น การสำรวจข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พะยูน โดยอาจแยกเป็นการสำรวจทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนแหล่งอาศัยของพะยูน และการมีส่วนร่วมของประชาชนทั่วไปในจังหวัดตรัง

เอกสารอ้างอิง

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2563). แผนอนุรักษ์พะยูนแห่งชาติ ระยะที่ 1 (พ.ศ.2563-2565). สืบค้นจาก <https://infocenter.oic.go.th/กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง/topic-detail.php?conid=5236239>.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). รายงานการศึกษา รูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วม และสมัชชาการศึกษา. กรุงเทพฯ: บริษัท ฟริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

จุมพล หนิมพานิช. (2567). รัฐประศาสนศาสตร์ในศตวรรษที่ 21: การบริหารปกครองแบบเครือข่ายและการบริหารปกครองแบบร่วมมือร่วมใจ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2568)

เดชา พวงงาม และ ปธาน สุวรรณมงคล. (2563). การสร้างเครือข่ายการบริหารปกครองแบบร่วมมือกันในการพัฒนา
ทุนมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด. *วารสารสิทธิปริทรรศน์*, 21(2), 157-167.

นราวิชญ์ โสภารักษ์ และ กัลยา แซ่อั้ง. (2567). การบริหารจัดการเครือข่ายป่าชุมชน: ศึกษากรณีป่าชุมชนเขาวง ตำบล
วังตะเฒ่า อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารชัยภูมิปริทรรศน์*, 7(3), 69-79.

ศศิธร ทองจันทร์. (2559). การบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันกับการขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐไทย: กรณีศึกษา
โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดพิษณุโลก. การค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). *Collaborative Public Management: New Strategies for Local Governments*.
Washington, D.C.: Georgetown University Press.

Chaijaroenwatana, B., & Whangsani, U. (2016). Networks of Civil Society Organizations dealing with
Governments? Project Development in Pak Bara Area, Southern Thailand. *Journal of Politics and
Governance*, 6(Issue Special), 83-94.

Emerson, K., Nabatchi, T., & Balogh, S. (2012). An Integrative Framework for Collaborative Governance.
Journal of Public Administration Research and Theory, 22(1), 1-29.

Klijin, E., Koppenjan, J., Spekkink, W., & Warsen, R. (2015). *Governance Networks in the Public Sector*. London:
Routledge.

Muccitelli, S., Pozzi, C., D'Ascanio, R., & Magaudda, S. (2023). Environmental Contract: A Collaborative Tool
to Improve the Multilevel Governance of European MPAs. *Sustainability*, 15(10), 8174.

Pereira, H., Martins, I., Rosa, I., Kim, H., Leadley, P., Popp, A., van Vuuren, D., Hurtt, G., Quoss, L., &
Alkemade, R. (2024). Global trends and scenarios for terrestrial biodiversity and ecosystem services
from 1900 to 2050. *Science*, 384(6694), 458-465.

Rhodes, R. (1996). The New Governance: Governing without Government. *Political Studies*, 44(4), 652-667.

Rhodes, R. (1997). *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*.
London: Open University Press.

Data Availability Statement: The raw data supporting the conclusions of this article will be made available
by the authors, without undue reservation.

Conflicts of Interest: The authors declare that the research was conducted in the absence of any commercial
or financial relationships that could be construed as a potential conflict of interest.

Publisher's Note: All claims expressed in this article are solely those of the authors and do not necessarily
represent those of their affiliated organizations, or those of the publisher, the editors and the reviewers. Any
product that may be evaluated in this article, or claim that may be made by its manufacturer, is not
guaranteed or endorsed by the publisher.

Copyright: © 2025 by the authors. This is a fully open-access article distributed
under the terms of the Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0
International (CC BY-NC-ND 4.0).